

Sudjelovanje laika u kaznenom postupku

Storić, Toni

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:621611>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Katedra za kazneno procesno pravo

Toni Storić
Sudjelovanje laika u kaznenom postupku

Diplomski rad
Mentor: izv. prof. dr. sc. Marin Bonačić

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, **Toni Storić** pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Toni Storić

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Povijest sudjelovanja laika u kaznenopravnim procesima.....	2
2. 1. Prvi pojavni oblici sudjelovanja laika u sudskim postupcima.....	2
2. 2. Povijesni nastanak angloameričkog (<i>common law</i>) tipa porote.....	3
2. 3. Pojava porote u pravnim sustavima kontinentalne Europe.....	6
2. 4. Nastanak prisjedničkog suda.....	9
2. 5. Porotničko suđenje na području Republike Hrvatske.....	11
2. 5. 1. Pojava porote na području Republike Hrvatske.....	11
2. 5. 2. Sudstvo za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Kraljevine Jugoslavije.....	14
2. 5. 3. Pojava prisjedničkog suda u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji i Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.....	15
3. Prisjednički sud/suci porotnici u pravnom sustavu Republike Hrvatske.....	18
3. 1. Nagrade i naknade sudaca porotnika.....	20
3. 2. Sastav suda u kaznenim postupcima.....	20
4. Posebnosti angloameričkog porotničkog sustava.....	22
5. Usporedba sustava porotničkog suđenja u Republici Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama.....	26
6. Pozitivni i negativni aspekti prisjedničkog suda.....	27
7. Zaključak.....	28
Popis literature	

1. Uvod

Postoje dva osnovna oblika sudjelovanja laika u kaznenom sudovanju. Jedan je oblik prisjedničkog suda, a drugi porotnog.¹ Prisjednički sud je jedinstveno sudsko tijelo (vijeće) koje je sačinjeno od određenog broja članova. Jedan dio tih članova su profesionalni suci, koji su ujedno i državni dužnosnici, a drugi dio su građani nepravnički, laici.² Položaj svih članova tog vijeća je jednak u smislu zajedničkog odlučivanja o krivnji optuženika i odlučivanja o sankciji koja bi se nadovezala na odluku o potencijalnoj krivnji.³ Jedna od važnijih razlika između sudaca profesionalaca i sudaca porotnika je stalnost obavljanja dužnosti članova prisjedničkog suda. Profesionalni suci su stalni državni dužnosnici, za razliku od prisjednika (laika) koji tu dužnost obavljaju na temelju privremenog izbora.⁴

Drugi oblik suvremenog sudjelovanja laika u kaznenom postupku, tzv. porotni sud možemo pronaći u zemljama angloameričke pravne tradicije, ali i u Europi (npr. Austrija i Rusija).⁵ U dijelovima XIX. i XX. stoljeća načelo sudjelovanja laika u kaznenom postupku bilo je dio austrijske pravne tradicije i postojalo je na dijelovima hrvatskog teritorija koji su spadali u austrijsku polovicu Austro-Ugarske Monarhije.⁶ Porotni sud⁷ čine dva odvojena dijela. Jedan dio je porotnički zbor⁸, sastavljen od određenog broja laika privremeno izabranih za odrađivanje te dužnosti. Drugi dio je sudsko vijeće⁹ ili jedan sudac, koji svoju dužnost obavljaju u svojstvu stalnih državnih dužnosnika koji su pravno obrazovani za profesionalno obavljanje svoje funkcije.¹⁰ Jedna od važnijih razlika između prisjedničkog i porotničkog suda je u načinu i ovlastima odlučivanja porote s jedne strane i profesionalnog suca s druge. Oni odlučuju odvojeno i u načelu su neovisni jedno o drugome. Porota odlučuje o krivnji (tj. o činjeničnim pitanjima postojanja kaznenog djela

¹ Krapac, Davor, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VIII. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, 2020., str. 146.

² Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 147.

³ Bayer, Vladimir, *Problem sudjelovanja nepravnička u savremenom kaznenom sudovanju*, Zagreb, 1940., str. 2.

⁴ *Ibid.*

⁵ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 146.

⁶ *Ibid.*

⁷ *La cour d'assise, das Schwurgericht*; Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 1.

⁸ *Le jury, die Geschwornenbank*; *Ibid.*

⁹ *La cour, das Gericht*; *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*

i krivnje počinitelja), a sudac o kazni (tj. o pitanjima primjene prava i pravnih posljedica koje pravo nadovezuje na utvrđenje činjenica od strane porote).¹¹

U nastavku rada, obradit ćemo povijest sudjelovanja laika u kaznenom postupku. U drugom poglavlju ćemo navesti neke ranije oblike sudjelovanja osoba iz puka u sudskim postupcima, koji nisu istovjetni s porotničkim ili prisjedničkim sudovima, ali prikazuju početke „narodnog“ suđenja. Nastavno na to, obradit ćemo početak angloameričke (*common law*) porote i njezin utjecaj na pravne sustave kontinentalne Europe. Kasnije u drugom poglavlju doći ćemo i do prve pojave prisjedničkih sudova koji će se kasnije pojaviti na području Republike Hrvatske. Na kraju drugog poglavlja će detaljnije biti obrađena povijest porotnika (prisjednika) tijekom XX. stoljeća. U trećem poglavlju ćemo opisati trenutni pravni sustav Republike Hrvatske u odnosu na prisjedničko suđenje. U četvrtom poglavlju obradit ćemo porotu u Sjedinjenim Američkim Državama (dalje u tekstu: SAD) i usporediti ju u petom poglavlju s prisjedničkim sudovima u Republici Hrvatskoj. Na kraju rada, prije samog zaključka, navesti ćemo pozitivne i negativne strane prisjedničkog i porotničkog suđenja.

2. Povijest sudjelovanja laika u kaznenopravnim procesima

Povijest razvoja već navedena dva oblika porote nije jednaka. Svaki se razvijao pod utjecajem specifičnih povijesnih, kulturnih i političkih uvjeta. Prvi pojavni oblik porote bio je u angloameričkom sustavu (*common law*) koji je nastao u Engleskoj.¹² Prije obrađivanja prvog suvremenijeg oblika porote, vrijedno bi bilo spomenuti neke ranije povijesne oblike sudjelovanja laika u suđenju.¹³

¹¹ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 147.

¹² Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 3.

¹³ Narodno sudovanje, koje nije nužno porotno ili prisjedničko.

2. 1. Prvi pojavni oblici sudjelovanja laika u sudskim postupcima

Povijesno, u antičkim (ali i starijim) državama sudovanje je bilo u rukama narodnih sudova koji su dugi niz stoljeća bili sastavljeni od osoba koje nisu nužno imale pravničko obrazovanje.¹⁴ Stari Grci, Rimljani, Hebreji, Asirci i Perzijanci su poznavali narodno sudovanje.¹⁵ Jedno od prvih spomena sudjelovanja osoba iz puka u suđenju je u Babilonu. Dolaskom Hamurabija dolazi do promjena u sudskom sistemu. Prethodni vladari su ostavljali sudove u rukama svećenstva, dok Hamurabi nije uveo svjetovne suce.¹⁶ Redoviti sudovi su tada mjesni sudovi koji su bili sastavljeni od upravitelja grada (*rabinau*) i ponekad četiri do osam prisjednika (gradski odličnici). Tako, uz državne službenike u sudski kolegij ulaze i prisjednici. U tome se mogu vidjeti neki od prvih oblika narodnog sudovanja, odnosno to je način poštivanja mjesnih običaja u sudstvu.¹⁷ Ti sudovi su vodili računa o kraljevim imanjima i ostalim materijalnim interesima u pokrajini. Nezadovoljne stranke su mogle uložiti priziv na viši sud kojeg su činili upravitelj pokrajine (*šakanaku*) i obično šest do deset prisjednika.¹⁸

U doba antičke Grčke najviši sud se nazivao Helijski (od grčke riječi *helios* – sunce) koji je postojao od Solonovih vremena.¹⁹ Svake godine biralo se 5000 redovitih i 1000 dodatnih sudaca, dakle ukupno 6000 sudaca iz cjelokupnog puka Atene (nije bilo potrebno poznavanje prava). Oni su bili građani stariji od trideset godina i morali su biti pripadnici prva tri razreda.²⁰ Kad se skupilo dovoljno predmeta, i kad su „znamenja pokazala dan zgodan za suđenje“, sazvali su se redoviti helijasti.²¹ U tri ždrijeba se odlučivalo tko će od helijasta sudjelovati u suđenju, u kojem vijeću će sudjelovati i koji će predmet doći pred koje vijeće. Svi sporovi nisu bili jednake važnosti pa je od toga zavisio i broj sudaca-porotnika, tj. sastav sudskog vijeća (*dikasteria*). Postojala su vijeća od 1501, 501, 201 člana. Najmanje vijeće je rješavalo imovinske predmete, dok je vijeće od 501 člana

¹⁴ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 147.

¹⁵ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 5.

¹⁶ Kurtović, Šefko, *Opća povijest prava i države, I. knjiga: Stari i srednji vijek*, Zagreb, 2005., str. 57.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ “Nazvan tako jer zasjeda pod vedrim nebom, da bi bogovi promatrali i osvjetljavali njezinu pravdu i da se suci-porotnici ne bi okužili od zločinaca boraveći s njima u zatvorenu prostoru.”; *Ibid.*, str. 103.

²⁰ Postojalo je četiri razreda, temeljena na veličini imetka ljudi.

²¹ *Ibid.*

moglo izreći smrtnu kaznu. Najveće vijeće je odlučivalo o predmetima koji ugrožavaju „opći interes“.²²

2. 2. Povijesni nastanak angloameričkog (*common law*) tipa porote

Kao što je ranije spomenuto, prvi oblici oblici porote se javljaju na području Engleske. U povijesti tog područja mijenjali su se brojni vladari, a time i sustavi prava, normi i običaja. Keltsko i nordijsko pravo utjecali su na razvoj engleske porote.²³ Međutim, najvjerojatnije porota ima korijene ponajprije u franačkom pravu koje je bilo prisutno na području današnje Engleske zbog normanskog osvajanja.²⁴ Stoga, bilo bi dobro napomenuti relevantne dijelove u povijesti franačke države i prava.

U franačkim grofovijama najniža teritorijalna jedinica je bila *centena* (u germanskim krajevima) odnosno *vicaria* (u romanskim krajevima). To su bile rodovske i teritorijalne jedinice koje su kao glavni organ imale skupštinu, sastavljenu od svih slobodnih muškaraca tog područja.²⁵ Skupština, na čelu s izabranim predsjedateljem (*thunginusom*), bira od prisutnih sedam (*rachinburga*) koji poznaju običaje²⁶ i imaju „čestiti“ ugled te koji će nepristrano odlučivati u budućim sporovima. *Rachinburzi* imaju ulogu da narod upute u običaje i da predlože presudu koju će skupština donijeti, a predsjedatelj proglasiti. Kasnije grof sam preuzima dužnost imenovanja *thunginusa*, pa i *rachinburga* kao doživotnih prisjednika. U tome je početak stalne porote koju imenuje državni službenik između „čestitih“ građana.²⁷

Franačko je pravo došlo na današnje područje Engleske tijekom normanskog osvajanja koje je krenulo iz sjeverne Francuske (povijesno Franačke). Utjecalo je na pojavu porotničkog suđenja i na nastanak anglosaksonske porote (*common law*).²⁸ Prije objašnjavanja raznih pojava oblika porote u engleskom pravu, valja naglasiti da je porota postojala u građanskim i kaznenim

²² *Ibid.*

²³ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 7.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Kurtović, Šefko, *op. cit.* (bilj. 16), str. 152.

²⁶ Pravo su tada činili samo običaji.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Porota koja odlučuje o krivnji u kaznenim ili opravdanosti navoda u optužnici u građanskim predmetima.

predmetima, te da su se razlikovale dokazne i optužne porote (postojala samo u kaznenom postupku). Smatra se da je kaznenoj poroti prethodila porota u građanskim predmetima, a da je dokazna porota postojala prije optužne.²⁹ Sredinom 12. stoljeća kraljevom odlukom se uvode dvije vrste građanske porote: mala (*petty or possessory assize*) i velika (*grand assize*). Mala je sudjelovala u postupcima o smetanju posjeda zemlje, a velika o pravnom naslovu na zemlji. Porota je u tim slučajevima služila kao dokazno sredstvo koje je mijenjalo dotadašnji sudski dvoboj (vrsta božjeg suda). Kancelar je davao nalog šerifu³⁰ da pozove dvanaest čestitih ljudi koji bi pred kraljevim sudom davali iskaze o činjenicama. U oba slučaja (mala i velika porota), porotnici su na temelju svojega znanja davali odgovore na pitanja suca.³¹

Sličan razvoj je imala i kaznena porota. Mala porota (*petty jury*) je nastala nakon što je 1215. godine IV. lateranski sabor ukinuo korištenje „božjih sudova“ (*ordaliae*)³² kao vrstu dokaznog sredstva u kaznenim postupcima (odluka ozakonjena u Engleskoj 1219.).³³ Na taj je način nastala potreba za popunjavanjem praznine i tome je služila tzv. „dokazna porota“, koja se dotad, u pravilu, koristila isključivo u građanskim stvarima.³⁴ Dokazna porota svoje porijeklo ima u dokaznom sredstvu franačkog prava koje se u pravnim vrelima naziva „*inquisitio*“.³⁵

To se dokazno sredstvo na području današnje Engleske održava i nakon normanskog osvajanja otoka (poslije bitke kod Hastingsa 1066. godine).³⁶ Normani podvrgavaju osvojeno područje franačkonormanskom pravu.³⁷ Stranka, koja vodi postupak, imala je pravo (pod određenim uvjetima) da od kneza dobije „*breve*“. To je bio nalog u kojem je stranka tražila da se u njezinu slučaju primjenjuje inkvizitorni postupak preko dokazne porote (navodeći razloge za poduzimanje radnje).³⁸ Pred dokaznom porotom svjedoci se nisu saslušavali te se pred njom nisu izvodili drugi dokazi. Sami porotnici, koji su u pravilu bili susjedi koji su imali izvansudska i relevantna saznanja

²⁹ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 8.

³⁰ U grofoviji u kojoj se sporna zemlja nalazila.

³¹ Kurtović, Šefko, *op. cit.* (bilj. 16), str. 239.

³² Božji sud ili ordalije (neki primjeri su: izvlačenje rukom predmeta iz uzavrele vode u kotlu, hvatanje rukom usijanog željeza, bacanje u vodu, sudski dvoboj), <https://proleksis.lzmk.hr/13324/>, pristupljeno 12. kolovoza 2022.

³³ Hardt, Antonio, Suci porotnici u hrvatskom kaznenom postupku te komparacija angloameričkog porotničkog sustava i sustava prisjedničkog suda, *Paragraf*, Pravni fakultet u Osijeku, god. 2, br. 1, 2018., str. 39.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ Sudac je sam birao pripadnike općine za koje je smatrao da imaju određena saznanja o pravno relevantnim činjenicama i obavljao njihovo ispitivanje (*inquisitio*). Vidi više: Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 10.

³⁶ Bitka kod Hastingsa, https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Hastings, pristupljeno 22. rujna 2022.

³⁷ *Ibid.*, str. 13.

³⁸ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 40.

o određenim pitanjima o kojima se vodio postupak, su smatrani dokaznim sredstvom.³⁹ U kasnijem razvoju porota poprima sve više oblik „presuđujuće porote“ koja treba donijeti odluku na temelju dokaza izvedenih pred sudom. Pred njom su se saslušavali svjedoci i izvodili dokazi.⁴⁰

Pored dokazne, postojala je i optužna porota. Kraljevim je odredbama sredinom 12. stoljeća (*Assizes of Clarendon*, 1166. godine i *Assizes of Northampton* 1176. godine) naređeno kraljevim činovnicima u svakoj upravnoj jedinici (*hundred*) da odrede dvanaest čestitih ljudi čija je bila dužnost da sve zločine o kojima su čuli i njihove počinitelje prijave sudu.⁴¹ U kasnijem razvoju, u skladu s navedenim kraljevim odredbama, nastaje „velika porota“ (*grand jury*) koja je imala zadatak da sudu prijavi „sumnjive osobe“. Šerif je imenovao u tom slučaju dvadeset i četiri porotnika za cijelu grofoviju. Takva je uloga velike optužne porote trajala sve do njenog ukidanja u Engleskoj 1933. godine.⁴²

Spomenuta porota ograničena je na Englesku i njezine kolonije.⁴³ Krajem XVIII. stoljeća, odnosno za vrijeme Francuske revolucije, dolazi do prvog konkretnog dodira kontinentalne Europe s takvom vrstom porote.

2. 3. Pojava porote u pravnim sustavima kontinentalne Europe

Engleska se porota u kontinentalnoj Europi prvi put pojavila u Francuskoj. U srednjem vijeku u kaznenom postupku jedno od najvažnijih načela bilo je akuzatorno načelo.⁴⁴ Postupak se vodio između optuženika i oštećenika, u kojem je sudac samo odlučivao tko od njih ima pravo. Sudovi su bili narodni (bez profesionalnih sudaca), a postupak javan i usmen. Kazneni postupak nije imao razlike naspram građanskog.⁴⁵ Što se tiče dokaznih sredstava, veliki dio su zauzimali već spomenuti božji sudovi (*ordalie*), kao i u Engleskoj. Najčešće dokazno sredstvo je bilo priznanje optuženika ili ako nije bilo priznanja, optuženik je polagao prisegu čišćenja (*serment purgatoire*).⁴⁶

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 14.

⁴¹ Kurtović, Šefko, *op. cit.* (bilj. 16), str. 240.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Prvotnih 13 američkih kolonija preuzimaju institute porote i nakon osamostaljenja 1776. godine.

⁴⁴ Postupak se vodi samo po tužbi oštećenika.

⁴⁵ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 16.

⁴⁶ *Ibid.*

Kao što je već spomenuto, IV. lateranskim saborom ukinute su *ordaliae* na zahtjev pape Inocenta III. U kazneni postupak, koji je do tada bio tajan, usmen i vođen na temelju spisa, je tako preko crkvenog prava uvedeno inkvizitorno načelo.⁴⁷ Načela takvog izmijenjenog kaznenog postupka su u potpunosti u svjetovnom pravu tek prihvaćena kraljevskim ordonansama.⁴⁸ Najbitnija od njih bila je tzv. „kaznena ordonansa“ (*Ordonnance criminelle*), donesena 1670. godine od strane Ljudevita XIV.⁴⁹ Francuski kazneni postupak je ostao gotovo neizmjenjen do revolucije.

Krajem XVIII. stoljeća, Francuska je bila kolijevka revolucionarnih društvenih, a time i pravnih promjena. Načela tadašnjeg francuskog kaznenog postupka nisu bila u skladu s javnim mijenjem naroda i mišljenjima francuskih intelektualaca.⁵⁰ Profesor Bayer zaključuje: „Buržoaska francuska revolucija donijela je sa sobom na evropski kontinent politički postulat, da kod suđenja u krivičnim stvarima moraju pored profesionalnih sudaca sudjelovati i povremeni suci iz naroda“.⁵¹ Neki od utjecajnijih intelektualaca su Voltaire⁵², Cesare Beccaria⁵³, Jean-Jacques Rousseau⁵⁴ i barun de Montesquieu⁵⁵, koji su zagovarali uvođenje porote u kazneni sustav. Društvo je tražilo garancije da će se postupak pravedno odvijati i da će svatko imati priliku biti nepristrano suđen.⁵⁶ Glavne značajke postupka bile su tajnost, pismenost, potpuno isključenje branitelja i suđenje na temelju spisa. Mučenje se koristilo kao sredstvo za ishođivanje priznanja u najtežim slučajevima, većina kazni se sastojala u nanošenu tjelesnih boli i smrtna kazna se upotrebljava relativno često.⁵⁷ U Francuskoj su intelektualci jedino engleski sustav kaznenog postupka vidjeli kao prihvatljivu

⁴⁷ Dotadašnji crkveni postupak se nije vodio po službenoj dužnosti (*ex officio*), osim u slučaju *diffamatio*. To je slučaj kad je javno mišljenje bilo da je počinjeno kazneno djelo, a da nije prijavljeno crkvenoj vlasti.; *Ibid.*, str. 17.

⁴⁸ Ordonansa Ljudevita XII. iz 1498. (*Ordonnance de Blois*) i Franje I. iz 1535. (*Ordonance de Villers-Cotterets*); *Ibid.* str. 18.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Bayer, Vladimir, Suci porotnici, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 3-4, 1955., str. 143.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Francois-Marie Arouet, francuski filozof, pisac i povjesničar, (1694.-1778.).

⁵³ Cesare Beccaria, talijanski kriminolog, filozof, pravnik, ekonomist i povjesničar, (1738.-1794.). Svojom knjigom „*O zločinima i kaznama*“, oštro je kritizirao tadašnje kaznene sustave. Naročito odsustvo branitelja, tajnost postupka i okrutnost kazni.; *Ibid.*, str. 22.

⁵⁴ Jean-Jacques Rousseau, ženevski filozof, pisac i skladatelj, (1712.-1778.).

⁵⁵ Barun de Montesquieu, francuski pravnik i filozof, (1689.-1755.). Bio je sudac koji je i postavio pravila kao bi trebale francuske porote dolaziti do svojih odluka: „Narod nije pravnik; sva ova ograničenja i metode arbitraže su izvan njihovog dosega; pred sobom moraju imati samo jedan predmet i jednu jedinu činjenicu; i tada samo moraju vidjeti trebaju li osuditi, osloboditi ili obustaviti svoju presudu.“ (vl. prijevod); Donovan, James M., *Juries and the Transformation of Criminal Justice in France in the Nineteenth & Twentieth Centuries*, *The University of North Carolina Press*, 2010., str. 28.

⁵⁶ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 15.

⁵⁷ *Ibid.*

alternativu, jer su svi ostali sustavi Europe bili slični ili jednaki francuskom.⁵⁸ U Engleskoj je kazneni postupak bio neposredan, javan i usmen, a optuženicama su sudili neovisni građani bez utjecaja države.⁵⁹

Nacionalna ustavotvorna skupština (*L'Assemblée nationale constituante*), pod utjecajem javnog mijenja i mišljenja intelektualaca, je donijela zakon 1789. godine kojim je određeno da ordonansa iz 1670. godine ostaje na snazi u pitanjima koja nisu uređena tim zakonom. Uvedeno je načelo javnosti kaznenog postupka i obaveza sudjelovanja branitelja u postupku.⁶⁰ Dekretom o sigurnosnoj policiji, kaznenoj pravdi i uvođenju porotnika, kazneni je postupak izmijenjen u skladu s novim institutom porote.⁶¹ Kazneni postupak je započinjao tužbom, prijavom ili inicijativom mirovnog suca. Ako mirovni sudac nije htio na temelju tužbe ili prijave postupati otvaranjem izvida, oštećenik je mogao podnijeti prigovor Optužnoj poroti.⁶² Upravitelj porote (*Directeur du jury*), nakon što je dobio izvide od *žandarmerije* (policije), pozivao je osumnjičenika na saslušanje. Osumnjičenik je morao prije njega polagati prisegu. Upravitelj porote je nakon saslušanja odlučivao o osnovanosti optužbe.⁶³ Ako bi odlučio da je optužba osnovana, morao je sastaviti optužnicu (*acte d'accusation*) koju je potvrđivala Optužna porota. Ona je imala osam članova, koji su izabrani s liste od trideset građana „sposobnih“ za obavljanje dužnosti porotnika.⁶⁴ Nakon potvrde optužnice, glavnu raspravu vodio je Kriminalni sud sastavljen od tri suca, jednog predsjednika i dvanaest porotnika. Porotnici se biraju s liste od dvjesto ljudi koju sastavlja predstavnik distrikta departmana. Svakog prvog u mjesecu, predsjednik suda bira određeni broj porotnika s te liste koji će sudjelovati u suđenju.⁶⁵ Porotnici sudjeluju na glavnoj raspravi koja se temelji na načelima stroge usmenosti, javnosti i kontradiktornosti, a sudi se na temelju slobodnog sudačkog uvjerenja.⁶⁶ Nakon završetka dokaznog postupka, predsjednik suda ispituje porotnike o činjenicama, a oni odgovaraju samo s „da“ ili „ne“. Porota može proglasiti okrivljenika krivim samo ako ima deset potvrdnih glasova od prisutnih dvanaest porotnika.⁶⁷

⁵⁸ *Ibid.*, str. 16.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*, str. 24.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, str. 25.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 26.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 27. Javni tužitelj mogao je isključiti dvadesetoricu porotnika s te liste, a da ne navede nikakav razlog.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibid.*

Zbog brzih promjena francuski kazneni postupak počinje pokazivati određene nedostatke. Istrage su bile neplodne i slučajevi su dolazili pred porotu nedovoljno istraženi.⁶⁸ Porota koja je odlučivala o krivnji, kao i optužna porota, nisu smjele vidjeti zapisnike o saslušanju svjedoka u pripremnom razdoblju. Načela neposrednosti i usmenosti su bila pretjerano primjenjivana.⁶⁹ Za izbor porotnika su bili postavljeni isti uvjeti kao i za birače, makar je obavljanje porotničke dužnosti zahtijevalo puno više znanja.⁷⁰ Zbog tih se nedostataka za vrijeme Napoleona Bonapartea provode se određene promjene u francuskom kaznenom sustavu. Sastavlja se komisija od pet članova koja provodi kodifikaciju formalnog i materijalnog kaznenog prava do kraja 1808. godine.⁷¹ U toj kodifikaciji dolazi do spajanja načela starog francuskog kaznenog postupka i načela revolucionarne Francuske. Optužna porota je ukinuta, a njezinu funkciju je od tada obavljalo vijeće sudaca pravika. Inkvizitorno načelo starog postupka je prihvaćeno za cijelo pripremno razdoblje postupka, a iz engleskog prava je prihvaćeno načelo pretpostavke nevinosti okrivljenika.⁷² U Francuskoj, porota prema engleskom primjeru, zadržati će se uz određene promjene do 1941. te uvođenja mješovitog, tj. prisjedničkog suda.⁷³

„Prihvaćanjem engleskog sustava porote kontinentalna Europa (najprije Francuska) se počinje upoznavati s načelom javnosti, usmenosti, neposrednosti, pretpostavkom nevinosti optuženika, institutom ocjene dokaza prema slobodnom sudačkom uvjerenju itd.“⁷⁴ Neke od država koje su naknadno uvele sistem engleske porote su: Grčka 1848., Portugal 1852., Rusija 1867.^{75,76}, Srbija

⁶⁸ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 42.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Bayer, Vladimir, *op cit.* (bilj. 3), str. 30.

⁷¹ *Code d'instruction criminelle* (Zakon o kaznenom postupku), objavljen 1808. godine. Uz kasnije izmjene i dopune i danas je na snazi u Francuskoj. Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 42.

⁷² Bayer, Vladimir, *op cit.* (bilj. 3), str. 31. Optužba ima teret dokaza svojih tvrdnji, dok se optuženik može ograničiti na nijekanje tvrdnji optužbe.

⁷³ *Ibid.*, str. 32.

⁷⁴ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 42.

⁷⁵ Thaman, S.C., Suđenje pred novom ruskom kaznenom porotom i nulifikacija kaznenog zakona u njezinu pravorijeku: pouke za porotom inspiriranu reformu u Euroaziji i šire, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 15., br. 1., 2008.

⁷⁶ Porotno suđenje je opstalo, usprkos kasnijem zakonodavnom izuzimanju političkih i tiskovnih kaznenih djela iz njegove nadležnosti, do ukinuća 1917. Nakon političkog preokreta 1991., Ustavom Ruske Federacije iz 1993. te Zakonom o kaznenom postupku iz 2001. godine uvedeno je kazneno suđenje pred porotnim sudovima.; Thaman, S.C., Novi europski porotni sustavi: slučaj Španjolske i Rusije, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 7, br. 2/2000, str. 983.

1871.⁷⁷, Španjolska Zakonikom o kaznenom postupku iz 1872. i Zakonom o poroti iz 1888.⁷⁸ te njemački Reich 1877.

2. 4. Nastanak prisjedničkog suda

Staronjemačko pravo je bilo temelj prisjedničkim sudovima. Tradicija narodnog suđenja u kaznenim stvarima održavala se kod germanskih naroda i nakon naseljavanja Europe (uglavnom nakon kraja Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine).⁷⁹ Narod pojedine pokrajine ili općine je sudio na skupštinama (*Thing, Malstatt*). Predsjednik skupštine (*der Richter*) imao je zadaću vođenja skupštine i predlaganja presude. Nije aktivno sudjelovao u suđenju, nego je sudio okupljeni narod (*die Urteilern*).⁸⁰

U razdoblju Franačke dolazi do promjena u sastavu kaznenog suda. Umjesto naroda, predsjednika skupštine postavljao je kralj. Nakon postavljanja predsjednik suda bira posebne suce iz naroda, tzv. *rachimburge* (iskusne i ugledne građane). Oni donose odluke o krivnji (slično kao i porotnici u angloameričkim pravnim sustavima) u kaznenim stvarima, koja ne postaje presuda dok ju ne potvrdi narod (*der Umstand*) svojim pristankom (*das Vollwort*).⁸¹ Tijekom vladavine Karla Velikog dolazi do novih promjena. Vijeće *rachimburga*, prigodnih sudaca, postaje vijeće stalnih sudaca nepravnik, koje i dalje bira kralj. Više im nije potrebna potvrda naroda kako bi donijeli presudu. Imenovanje je doživotno i bilo je prenosivo nasljedstvom na potomke. Dobivaju ime *scabini (Schoffen)*, a sud „skabinski sud“ ili *Schoffengericht*. Svojim doživotnim izborom, članovi takvog suda kroz vrijeme postaju sve stručniji, što ih sve više pretvara u suce profesionalce.⁸²

Prisjednički sud prema suvremenom shvaćanju nastaje kada Karlo V. donosi novi kazneni postupnik 1532. godine. „Određeno je da predsjednik skabinskog suda, koji je bio pravnik,

⁷⁷ Nakon oslobođenja Srbije, pod utjecajem narodne tradicije, uvedena je porota u suđenju za teška kaznena djela.; Kamhi Samuel; Čalija, Branko, Sistem porote u našoj zemlji i problemi vezani za učešće građana u vršenju pravosuđa, „Svjetlost“, Sarajevo, 1974., str. 13.

⁷⁸ Potonji je zakon vrijedio između 1888. i 1923., kada je suspendiran za vrijeme diktature Prima de Rivere, a zatim ponovno između 1931. i 1936.; Thaman, S.C., *op. cit.* (bilj. 76), str. 983.

⁷⁹ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 35.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*, str. 36.

sudjeluje u donošenju konačne odluke kaznenom predmetu.“⁸³ Navedenom promjenom potiskuju se sve više prisjednici iz kaznenih postupaka te za vrijeme apsolutizma potpuno nestaju.⁸⁴

Ponovno uvođenje prisjedničkog suda se javlja u XIX. stoljeću. Prve države koje ga uvode su Hannover, Pruska i Saska, a u Bosnu i Hercegovinu uveden je 1891.⁸⁵ 1924. godine njemački Reich uvodi prisjednički sud, kanton Bern 1928. godine, Italija 1931. godine, švicarski kanton Neuenberg 1938. godine, a SSSR uvodi prisjednički sud nakon Oktobarske revolucije.⁸⁶

2. 5. Porotničko suđenje na području Republike Hrvatske

Povijesni razvoj kaznenog sustava na sadašnjem području Republike Hrvatske sličan je već opisanim povijesnim prilikama kontinentalne Europe. Utjecaji pravnih sustava Europe koji su prihvatili institut porote iz engleskog osjetili su se i na hrvatskom kaznenopravnom sustavu.

2. 5. 1. Pojava porote na području Republike Hrvatske

Prvo spominjanje pojma porotnika na prostorima današnje Republike Hrvatske se javlja u nekim srednjovjekovnim statutima hrvatskih gradova. U Vinodolskom zakoniku iz 1288. godine⁸⁷ porota se javlja u svojstvu dokaznog sredstva. U slučaju nedostatka svjedoka, optuženik je mogao samostalno prisegnuti na istinitost vlastitih tvrdnji (kod lakših djela), odnosno s određenim brojem porotnika (kod težih djela).⁸⁸ Kod kaznenog djela ubojstva trebalo ih je četrdeset i devet, kod drugih

⁸³ Prethodno to nije bio slučaj, skabiniji su odlučivali i o činjeničnim i o pravnim pitanjima. Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 43.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Ljubanović, Vladimir, Za ili protiv uvođenja sudjelovanja građana u krivičnom suđenju u obliku klasične porote, *Pravni vjesnik*, vol. 1, br. 1, 1985., str. 60.

⁸⁶ Bayer, Vladimir, *op. cit.*, (bilj. 3), str. 38.

⁸⁷ Vinodolski zakon najstariji je hrvatski i jedan od najstarijih pisanih slavenskih zakona. Donesen je na blagdan Sveta tri kralja ili Bogojavljenje u utorak 6. siječnja 1288. Njegova je osobitost u tome što nije nastao voljom vladara ili feudalnoga gospodara, nego dogovorom vinodolskih općina i kneza, pa je u biti popis lokalnoga običajnog prava. Napisan je glagoljicom na hrvatskom jeziku.; Heka, Laszlo, Prisega kao dokazno sredstvo u Vinodolskom zakonu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 41, br. 2, 2020., str. 547.

⁸⁸ *Ibid.*, str. 553.

teških kaznenih djela dvadeset i četiri, za srednje teška djela njih jedanaest te naposljetku samo pet kod lakših djela. S obzirom na to da su porotnici prisezali u korist tuženikove nevinosti, vjerojatno su bili njegovi srodnici.⁸⁹ Ako nije našao dovoljno porotnika, morao je položiti prisegu onoliko puta koliko mu je porotnika nedostajalo.⁹⁰ Prisega je bila svečana izjava kojom je neka osoba svjedočila u istinitost nekoga iskaza ili obećanja. Mogla je biti izjavna (lat. *iuramentum assertorium*) kojom se potvrđuje neka izjava o činjenicama koje su predmet dokazivanja ili obećajna (lat. *iuramentum promissorium*) kojom se posvjedočuje istinitost obećanja.⁹¹ Prisega se koristila kao što je već spomenuto u slučaju nedostatka svjedoka, uglavnom na strani tuženika. Jedna od iznimaka je bila kod kaznenog djela silovanja, kada je prisezala tužiteljica u istinitost svojih tvdnji.⁹² Postoje i raniji primjeri sličnih rješenja, poput splitske isprave iz 1174. kojom se uređivalo svjedočenje žena pred sudom koje su, u slučaju da nisu imale rođaka, mogle birati polovicu porotnika među mještanima.⁹³ Iz navedenog se može zaključiti da su tada porotnici bili služili kao dokazna sredstva. Suvremeni pojam porotnika, odnosno sudjelovanja laika u suđenju u svojstvu sudaca, se na području Hrvatske javlja ponovo u 19. stoljeću.

Institut porote koji je sličniji suvremenom shvaćanju, uveden je u austrijski pravni sustav Provizornom naredbom o postupku u tiskovnim predmetima od 18. svibnja 1848. isključivo za tiskovne delikte.⁹⁴ Propisano je da porota odlučuje o pitanjima krivnje ili nedužnosti, dok je sud na temelju osuđujućeg porotničkog mišljenja, tajnim vijećanjem, odlučivao o kazni.⁹⁵ Tih godina, Istra se nalazila u sklopu Austrijskog primorja. Tiskovni porotni sud koji je imao nadležnost nad Istrom se nalazio u Trstu. Njegov sastav su činili četiri suca i predsjednik (koje je imenovalo ministarstvo pravosuđa) koji su odlučivali o kazni te od porotnika koji su trebali odlučivati o pitanju krivnje ili nedužnosti.⁹⁶ Nakon glavne rasprave, koja je bila uglavnom javna⁹⁷, predsjednik je iznosio sadržaj rasprave pred porotnicima koji su trebali odlučiti o pitanju krivnje ili nedužnosti.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Struić, Gordan, Pravno uređenje kvalifikacija za participaciju građana laika u suđenju u Hrvatskoj od 1848. do 2018., *Pravni vjesnik*, god. 35, br. 3-4, 2019., str. 105.

⁹¹ Heka, Laszlo, *op. cit.* (bilj. 87), str. 549.

⁹² *Ibid.*, str. 552.

⁹³ Struić, Gordan, *op. cit.* (bilj. 90), str. 112.

⁹⁴ Neka od kaznenih djela su bila: napad na osobu vladara, poticanje na nasilno mijenjanje ustava, suradnja s vanjskim neprijateljem, klevetanje vladara, izazivanje prijezira prema ustavu pogrdama ili drugim neistinitim navodima i sl. Pastović, Dunja, Sloboda tiska i porotna sudbenost u Istri 1848./1849., *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka*, vol. 36, br. 2, 2015., str. 729.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*, str. 730.

⁹⁷ Osim ako je predsjednik suda odredio da se ugrožava javno ćudoređe.

Svoju odluku su donosili prema svom „unutrašnjem“ uvjerenju (*inneren Ueberzeugung*) i pritom nisu bili dužni navesti obrazloženje svoje izreke.⁹⁸ Izbor porotnika provodile su općinske vlasti koje su, nakon provedenih izbora, popis izabраниh osoba za vršenje porotničke službe morale dostaviti tiskovnom sudu i javno ga objaviti.⁹⁹ Na područjima Hrvatske, Dalmacije i Slavonije Josip Jelačić¹⁰⁰ je na osnovu izvanrednih ovlaštenja Sabora, kao „ban“ svojim Privremenim zakonom od 9. svibnja 1849. ., uveo sudjelovanje porote u suđenju za tiskarske delikte. Uloga i način izbora porote su bili jednaki kao i na području Istre.¹⁰¹

Austrijskim kaznenim postupnikom iz 1853. godine uveden je ublaženi inkvizitorni kazneni postupak koji nije poznao institut sudjelovanja laika u sudskom postupku. Bečki ministar pravde 1854. godine naređuje da se propisi austrijskog kaznenog postupka prošire i na Hrvatsku i Slavoniju. Na području današnje Hrvatske se time javlja prvi sustavni kazneni postupak.¹⁰² Austrija dobiva moderni kazneni postupak zakonom iz 1873. (djelo Juliusa Glasera¹⁰³) koji je temeljen na načelima¹⁰⁴ *Code d'instruction criminelle* iz 1808. godine. Tim zakonom uvodi se institut porote. Ban Ivan Mažuranić podnosi Saboru prijedlog izmjene Zakona iz 1853. te je 1875. donesen Novi hrvatski postupnik koji većinom prihvaća načela Glaserovog postupka, iako njime porota nije uvedena u sudstvo Hrvatske i Slavonije.¹⁰⁵ To je učinjeno Zakonom o kaznenom postupku u poslovih tiskovnih iz 1875. Porota se samo javljala kod tiskovnih delikata.¹⁰⁶ Kraljevski sudbeni stolovi, sa sjedištima u Zagrebu i Osijeku sudili su kao porotni sudovi u takvim slučajevima. Sud se sastajao kvartalno (svaka tri mjeseca) i sastojao se od sudačkog vijeća i dvanaestorice porotnika. Za izbor porotnika trebali su biti ispunjeni neki uvjeti. Porotnik je morao biti muškarac s navršenih trideset godina (s gornjom granicom od šezdeset godina), morao je znati čitati i pisati, stanovati barem godinu dana u općini u kojoj se nalazio sud i plaćati barem dvadeset forinti godišnjeg poreza.¹⁰⁷ Isključeni od mogućnosti izbora su bile osobe određenih zanimanja (duhovnici, učitelji

⁹⁸ *Ibid.*, str. 731.

⁹⁹ *Ibid.*, str. 732.

¹⁰⁰ Josip Jelačić, general i ban hrvatski, dalmatinski i slavonski od 1848. do 1859., (1801.-1859.).

¹⁰¹ No odredbe o „porotnom“ suđenju bile su u tom zakonu tako površno i nedostavno sastavljene, da se prvi proces, koji se po njemu vodio 6. veljače 1850. Godine, pretvorio u javni skandal, pa do meritornog suđenja uopće nije došlo. Bayer, *op. cit.* (bilj. 50), str. 148.

¹⁰² Bayer, *op. cit.* (bilj. 3), str. 40.

¹⁰³ Julius Anton Glaser, profesor bečkog Sveučilišta, tadašnji ministar pravde, (1831.-1885.).

¹⁰⁴ Optužno načelo (ustanovljeno državno tužiteljstvo), načelo javnosti i usmenosti postupka, ocjena dokaza prema slobodnom sudačkom uvjerenju i sl.

¹⁰⁵ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 45.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Struić, Gordan, *op. cit.* (bilj. 90), str. 115.

pučkih učionica, suci, državni činovnici, aktivni vojnici i sl.) ili osobe koje su imale određene fizičke, pravne ili moralne nedostatke.¹⁰⁸ Postupak se vodio na sličan način kao i u angloameričkom (*common law*) pravu. Odlučivanje je bilo podijeljeno između porotničkog zbora i sudskog vijeća. Zbor je odlučivao o krivnji, a vijeće o primjeni sankcije.¹⁰⁹ Razlika u odnosu na angloameričku porotu bila je mogućnost podnošenja žalbe. Protiv odluke porotničkog zbora osoba je mogla podnijeti žalbu na Stol sedmorice. Jedan od razloga za žalbu je bio da je odgovor porotnika nerazgovijetan, nepotpun ili protuslovan, a drugi da je porota činjenično stanje podvela pod krivi zakonski propis.¹¹⁰ Na odluku angloameričke porote, u pravilu, nije bilo moguće podnijeti žalbu jer nije bilo određeno tko bi uopće od njoj odlučivao.

2. 5. 2. Sudstvo za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije

Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (dalje u tekstu: Kraljevina SHS) osnovana je 12. siječnja 1918., nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije i kratkog životnog vijeka države Slovenaca, Hrvata i Srba.¹¹¹ Tri godine kasnije donesen je tzv. Vidovdanski ustav.¹¹² Tim Ustavom *de iure* su potvrđene ovlasti kralja te promijenjen naziv u Kraljevina Jugoslavija. O sucima porotnicima ili poroti, Ustav ništa ne propisuje. Isključivo spominje stalne suce. Ustav u čl. 109. st.1. određuje da su sudovi nezavisni. U izricanju pravde oni ne stoje ni pod kakvom vlašću no sude po zakonima. Nezavisnost sudova je upitna s obzirom na takvu koncentraciju moći u rukama vladara. Ustav u članku 112. navodi: „Sudije svih sudova su stalni. Sudija ne može biti lišen svojega zvanja niti ma iz kojeg uzroka uklonjen sa dužnosti, protiv svoje volje...“. Određivanjem stalnosti sudaca (i time obavljanja te dužnosti u profesionalnom kapacitetu), *de facto* je oduzeta mogućnost privremenog sudjelovanja laika u sudstvu.

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 3), str. 45.

¹¹¹ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 46.

¹¹² Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Vidovdanski Ustav), Ustavotvorna skupština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd, 28. lipanj 1921. godine, http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/vidovdanski_ustav.html, pristupljeno 13. kolovoza 2022. godine.

Nakon atentata Stjepana Radića u Narodnoj skupštini (1928.)¹¹³, kralj uvodi 1929. tzv. Šestosiječanjsku diktaturu, radi smirivanja napete situacije u državi. Diktatura traje do kraja 1931. godine kada kralj donosi tzv. Oktroirani ustav.¹¹⁴ Ustav ne mijenja bitno odredbe o sudskoj vlasti, te se spominju samo stalni suci. Sukladno navedenome, možemo zaključiti da u Kraljevini Jugoslaviji nisu postojali porotni suci.¹¹⁵

Za vrijeme II. svjetskog rata mogu se uočiti nastojanja da se uključe laici u sudski postupak. Kao pokretačka tijela tijekom narodnooslobodilačkog rata (1941.-1945.), osnovani su narodnooslobodilački odbori (u daljnjem tekstu: NOO). U samim odborima birali su se pojedinci iz naroda koji bi odlučivali u nastalim sporovima. S obzirom na to da se suđenje odvijalo bez sudjelovanja profesionalnih pravnika, to se suđenje moglo nazvati čisto narodnim, a ne prisjedničkim. Okružnicom Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od svibnja 1944., bila je istaknuta preporuka da članove sudskog vijeća uz stalne suce čine i povremeni suci. Članak 7. Uputstva Zemaljskoga antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (dalje u tekstu: ZAVNOH) od studenoga 1944. o preuređenju sudova, određuje da se, uz predsjednika suda i njegova zamjenika, sudovi sastoje od povremenih sudaca (prisjednika) čija je dužnost bila počasna. Tu dužnost je mogao obnašati svaki “punoljetni i neporočni građanin ili građanka”.¹¹⁶

2. 5. 3. Pojava prisjedničkog suda u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji i Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji

Prvi Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije¹¹⁷ (dalje u tekstu: FNRJ) jednoglasno je proglašen 1946. godine na zajedničkoj sjednici oba doma Ustavotvorne skupštine. Napravljen je po ugledu na Ustav Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (dalje u tekstu: SSSR) iz 1936.

¹¹³ <https://povijest.hr/nadanasnjidan/atentat-na-stjepana-radica-1928/>, pristupljeno 13. kolovoza 2022. godine.

¹¹⁴ Oktroiranim ustavom je ustav koji nije donesen demokratskim putem.

¹¹⁵ O Oktroiranom ustavu iz 1931. vidi više: Blagojević, A., Radonić, B., O Ustavu Kraljevine Jugoslavije iz 1931., *Pravni vjesnik*, vol. 28, br. 1, 2012., str. 123.-143.

¹¹⁶ Čulinović, F., Porota u Jugoslaviji, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 4, br. 1–2, 1954., str. 49.–50.

¹¹⁷ Ustav FNRJ iz 1946. godine, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Odluka o proglašenju ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Beograd, str. 74 - 94, br. 10., godina II, 1. veljače 1946.

godine.¹¹⁸ Njime je određeno je da svi sudovi sude po pravilu u vijeću. Vijeća kotarskih i okružnih sudova, kad sude u prvom stupnju, sastoje se od sudaca i sudaca-porotnika, koji su u suđenju ravnopravni.¹¹⁹ Suce i suce-porotnike kotarskog i okružnog suda u okrugu ili gradu bira i razrješava Narodni odbor okruga ili grada.¹²⁰

Privremena Narodna Skupština 1945. godine donosi Zakon o uređenju narodnih sudova¹²¹, koji će uz neke izmjene, biti na snazi do 1954. godine. U čl. 13. st. 1. te čl. 14. st. 2. navodi da se u svim sudovima, kada sude u prvom stupnju, suđenje u pravilu vrši u vijećima u kojima sudjeluju sudac i dva prisuditelja.¹²² Tijekom suđenja prisuditelji imaju ista prava kao i suci.¹²³ Prisuditelj je mogao biti građanin s biračkim pravom (čl. 16. st. 2.). Sve prisuditelje birala su odgovarajuća narodna predstavnička tijela (čl. 17. st. 1.). Zakon o biračkim spiskovima¹²⁴ određuje da su biračko pravo imali muški i ženski državljani Jugoslavije s navršenih osamnaest godina. Svi vojnici Jugoslavenske vojske i svi bivši borci NOB-a i partizanskih odreda Jugoslavije su ga imali bez obzira na godine. Prema tome, bilo je potrebno ispuniti samo dva uvjeta da bi osoba bila izabrana za prisuditelja: jugoslavensko državljanstvo i minimalna dob od osamnaest godina, osim u navedenim iznimnim slučajevima.¹²⁵ Već spomenuti Zakon o uređenju narodnih sudova je odredio da su suci one osobe koje obnašaju sudačku dužnost kao jedino zanimanje i službu, a suci porotnici osobe koje se povremeno pozivaju u sud radi obnašanja sudačke dužnosti (čl. 16. st. 2.). Za suca porotnika, ali i suca, mogao je biti izabran svaki građanin kojemu nije bilo oduzeto bilo koje političko ili građansko pravo (čl. 20. st. 1.). Suci nisu morali biti diplomirani pravnici, s obzirom na to da za njihov izbor nije bio naveden uvjet završenoga pravnog fakulteta.¹²⁶ Zakon o krivičnom postupku iz 1948. propisuje da u kaznenom postupku sudovi odlučuju u vijeću, s time da su vijeća kotarskih i okružnih sudova, kad sude u prvom stupnju, sastavljena od jednog suca i dvojice sudaca

¹¹⁸ Ljubanović, Vladimir, *Sudjelovanje građana u suvremenom jugoslavenskom krivičnom suđenju*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet u Zagrebu, 1983., str. 34.

¹¹⁹ Čl. 119., st. 1. i 2. Ustava FNRJ iz 1946. godine

¹²⁰ Čl. 121., st. 3. i 4. Ustava FNRJ iz 1946. godine

¹²¹ Zakon o uređenju narodnih sudova, Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 67/1945. Prema tom Zakonu, pravosuđe su vršili kotarski i okružni sudovi te Vrhovni sud Vojvodine, vrhovni sudovi pojedinih federalnih jedinica i Vrhovni sud Demokratske Federativne Jugoslavije, a posebnim zakonom mogli su biti osnovani i posebni sudovi (članak 1. stavci 1. i 2.).

¹²² Prisuditelj je drugi naziv za suce porotnike preuzet iz SSSR-a (Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz 1946. koristi naziv „sudija-porotnik“).

¹²³ Ljubanović, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 118), str. 34.

¹²⁴ Zakon o biračkim spiskovima, Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 59/1945.

¹²⁵ Struić, Gordan, *op. cit.* (bilj. 90), str. 118.

¹²⁶ *Ibid.*, str. 119.

porotnika, a vijeća okružnih sudova kad sude u drugom stupnju, kao i vijeća vrhovnih sudova, sastavljena od trojice profesionalaca.¹²⁷

„Ukazom iz 1954. godine Predsjednik Republike proglašava Zakon o sudovima¹²⁸ koji se sastojao od dva dijela: prvi dio je nosio naziv „Ustavna načela o sudovima“, a drugi dio je nosio naziv „Redovni sudovi“.“¹²⁹ Zakon je određivao da za povremenog suca (prisjednika) može biti biran državljanin FNRJ s navršenih dvadeset i sedam godina. Takav potencijalni prisjednik nije smio biti osuđivan zbog kaznenog djela koje ga čini moralno nepodobnim za obnašanje sudačke dužnosti i morao je biti i sposoban za obnašanje sudačke dužnosti (čl. 47.). Time se značajno povisio uvjet minimalne dobi i uvele su se još dvije kvalifikacije. Moralna podobnost, odnosno neosuđivanost za kaznena djela, i sposobnost za obnašanje sudačke dužnosti, koja nije bila precizirana. Povremene suce okružnog suda birali su narodni odbori kotara i gradova s područja dotičnoga okružnog suda (čl. 49. st. 4. i 5.). Povremene suce kotarskog suda birali su narodni odbori kotara i gradova (čl. 51. st. 1. i 2.).¹³⁰

U Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: SFRJ) iz 1963., kolokvijalno nazvanim „Drugi Ustav“,¹³¹ sudjelovanje građana laika u suđenju je još jednom potvrđeno. U čl. 34. st. 2. zajamčuje se pravo građanina da odlučuje o društvenim poslovima kao sudac porotnik. U skladu s tim pravom, propisano je da u suđenju sudjeluju suci i suci porotnici. Saveznim zakonom se moglo propisati da u određenim sudovima i u određenim stvarima u suđenju sudjeluju samo suci. Potonja ustavna odredba nije zaživjela, nego su suci porotnici zadržani u svim sudovima u kaznenom i građanskom suđenju.¹³² Nije uspjela zaživjeti ni ustavna odredba o mogućnosti zakonskog propisivanja izravnog izbora¹³³ sudaca i sudaca porotnika od strane građana. Suce je, kao i suce porotnike, birala skupština odgovarajuće društveno-političke zajednice (čl. 137. st. 1.–3.).

¹²⁷ Ljubanović, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 118), str. 42.

¹²⁸ Zakon o sudovima, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, br. 30/1954. Prema članku 1. tog Zakona, suđenje su vršili redovni, privredni i vojni sudovi, s time da su ustrojstvo i nadležnost privrednih i vojnih sudova bili određeni posebnim zakonom.

¹²⁹ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 49.

¹³⁰ Struić, Gordan, *op. cit.* (bilj. 90), str. 120. i 121.

¹³¹ Ustav SFRJ iz 1963. godine, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 14/1963.

¹³² Kamhi, Čalija, *op. cit.* (bilj. 77), str. 22.

¹³³ Ljubanović, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 118), str. 40.

Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (dalje u tekstu: SRH)¹³⁴ iz iste godine također je propisao sudjelovanje sudaca i sudaca porotnika. Propisana je njihova ravnopravnost u suđenju i mogućnost da se zakonom propiše da u određenim sudovima i u određenim slučajevima u suđenju sudjeluju samo suci.¹³⁵

Nakon Ustava donesen je, na razini cjelokupne Jugoslavije, Osnovni zakon o sudovima opće nadležnosti¹³⁶ koji predviđa suđenje u vijećima.¹³⁷ Određuje da se saveznim zakonom može propisati da u određenim slučajevima iz prvostupanjske nadležnosti (općinskog ili okružnog suda) odlučuje sudac pojedinac nadležnog suda. Prema navedenom zakonu, uvjeti za obavljanje porotničke dužnosti se mijenjaju. Nije više bilo potrebno imati navršenih dvadeset i sedam godina, već osamnaest (punoljetnost).¹³⁸

1974. godine donesen je novi Ustav¹³⁹, koji određuje da sudsku funkciju vrše redovni sudovi kao organi državne vlasti i samoupravni sudovi (čl. 92. st. 1.). Ustav uvodi „novi“ pojam porotnika (čl. 229.). Taj članak glasi: „U suđenju učestvuju suci i radni ljudi i građani kao suci, suci porotnici ili porotnici, na način utvrđen zakonom odnosno aktom o ustanovljenju suda. Zakonom se može propisati da u određenim sudovima i u određenim stvarima u suđenju učestvuju samo suci.“ U neizmijenjenom obliku odredbe tog Ustava su ugrađene u Ustav Socijalističke Republike Hrvatske.¹⁴⁰

To je bio ustavni temelj za donošenje Zakona o redovnim sudovima¹⁴¹ iz 1977. godine. Tim zakonom propisano je da u suđenju sudjeluju suci i suci porotnici koji su ravnopravni u donošenju sudskih odluka (čl. 13. st. 1.). Zakonom je bilo moguće odrediti da u određenim sudovima i u određenim stvarima u suđenju sudjeluju samo suci (čl. 13. st. 2.). Sudac porotnik je mogao biti svaki punoljetni jugoslavenski državljanin koji je moralno podoban (ali i politički) i sposoban za obnašanje sudačke dužnosti (čl. 99.). Ti uvjeti su bili na snazi sve do 1990. godine.

¹³⁴ Ustav SRH iz 1963., Narodne novine, br. 15/1963.

¹³⁵ Struić, Gordan, *op. cit.* (bilj. 90), str. 122.

¹³⁶ Osnovni zakon o sudovima opće nadležnosti, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 7/1965.

¹³⁷ Hardt, Antonio, *op. cit.* (bilj. 33), str. 50.

¹³⁸ Ljubanović, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 118), str. 61.

¹³⁹ Ustav SFRJ iz 1974., Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 9/1974.

¹⁴⁰ Ustav SRH iz 1974., Narodne novine, br. 8/1974.

¹⁴¹ Zakon o redovnim sudovima, Narodne novine, br. 5/1977. Prema tom Zakonu, redovni sudovi bili su općinski, okružni i okružni privredni sudovi te Viši privredni, Upravni i Vrhovni sud Hrvatske (čl. 26.).

3. Prisjednički sud/suci porotnici u pravnom sustavu Republike Hrvatske

Prema Ustavu Republike Hrvatske¹⁴² (dalje u tekstu: URH) sudbenu vlast obavljaju sudovi na temelju Ustava, zakona, međunarodnih ugovora i drugih važećih izvora prava (čl. 115.). Prema čl. 118. sudačku vlast obavljaju suci (profesionalci) i suci porotnici.¹⁴³ „Riječima „suci porotnici“ hrvatski se ustavotvorac opredijelio isključivo za jedan od dva tradicionalna oblika sudjelovanja u suđenju osoba iz puka, tj. takvih koje ne pripadaju redu sudaca kao posebnih državnih službenika: za oblik tzv. prisjedničkog suda.“¹⁴⁴ Suci i suci porotnici ne mogu biti pozvani na odgovornost za izraženo mišljenje ili glasovanje u sklopu donošenja odluke, osim ako se radi o kršenju zakona od strane suca koje predstavlja kazneno djelo (URH, čl. 119.).

Imenovanje i kriteriji sudaca porotnika propisani su Zakonom o sudovima¹⁴⁵ (dalje u tekstu: ZS) u glavi XIII. Za suce porotnike imenuju se građani (osobe koje ne posjeduju pravničko znanje i vještine) čime se osigurava nazočnost građana u pravosudnim tijelima. Za suca porotnika može biti imenovan punoljetni državljanin RH dostojan obnašanja dužnosti suca porotnika (čl. 117. ZS-a). Odredbe ZS-a koje se odnose na suce primjenjuju se i na suce porotnike, ako zakonom nije drukčije određeno (čl. 118. st. 2.). U skladu s tim, možemo zaključiti da sudac porotnik mora biti osoba koja je državljanin RH i punoljetna (gornji maksimum nije propisan). Ne smije biti član nijedne političke stranke i protiv nje se ne smije voditi kazneni postupak. U slučajevima sudaca porotnika za mladež, kao dodatni uvjet, traži se iskustvo u radu s djecom. Dodatno, čl. 91. st. 2. i 3. ZS-a propisuje: „Sudac porotnik ne smije obavljati odvjetničku ili javnobilježničku službu, poslove člana upravnog ili nadzornog odbora trgovačkog društva ili druge pravne osobe te ne smije obavljati drugu službu ili posao koji bi mogli utjecati na njegovu samostalnost, nepristranost i neovisnost ili umanjiti njegov društveni ugled ili su inače nespojivi s obnašanjem sudačke dužnosti.“ Pri donošenju odluke o imenovanju treba se voditi računa o zastupljenosti nacionalnih

¹⁴² Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

¹⁴³ Članak 118. URH-a spominje i sudske savjetnike koji također potpadaju pod kategoriju osoba s visokom razinom pravničkog znanja, položenim pravosudnim ispitom i sl.

¹⁴⁴ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 147.

¹⁴⁵ Zakon o sudovima, Narodne novine, 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22.

manjina u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina.¹⁴⁶ U skladu s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova¹⁴⁷ potrebno je osigurati jednaku spolnu zastupljenost spolova.

Suce porotnike na općinskim i županijskim sudovima imenuje županijska skupština, odnosno Gradska skupština Grada Zagreba. Prijedlog daje općinsko ili gradsko vijeće, sindikati, udruge poslodavaca itd. Mandat sudaca porotnika je ograničen na 4 godine uz mogućnost ponovnog izbora (čl. 118. ZS-a).¹⁴⁸ Predviđena je mogućnost nastavka dužnosti suca porotnika kojemu je istekao mandat, do imenovanja novog suca porotnika. Ako je protiv suca porotnika pokrenut kazneni postupak ili postupak za razrješenje od porotničke dužnosti, predsjednik suda neće pozvati dotičnog suca porotnika da obavlja svoje dužnosti dok spomenuti postupci ne budu pravomoćno dovršeni (čl. 121. ZS-a). Suci porotnici općinskih i županijskih sudova, prije stupanja na dužnost, polažu prisegu¹⁴⁹ pred predsjednikom županijske skupštine, odnosno Gradske skupštine Grada Zagreba.

3. 1. Nagrade i naknade sudaca porotnika

Prema čl. 122. ZS-a ministar nadležan za poslove pravosuđa pravilnikom određuje uvjete, visinu naknade i nagrada koje pripadaju sucima porotnicima. Pravilnik o naknadama i nagradi sudaca porotnika¹⁵⁰ propisuje da sudac porotnik ima pravno na naknadu putnih troškova i dnevnica. Ima i pravo na naknadu za neostvarenu plaću odnosno zaradu¹⁵¹ i pravo na nagradu za obnašanje dužnosti suca porotnika.

¹⁴⁶ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 155/2002, 47/2010, 80/2010, 93/2011.

¹⁴⁷ Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine, br. 82/2008, 69/2017.

¹⁴⁸ Svrha vremenskog ograničenja je sprječavanje akumuliranja pravničkog zvanja, čime bi se izbrisala razlika između sudaca i sudaca porotnika.

¹⁴⁹ Prisega glasi: „Prisežem svojom čašću da ću se u obnašanju dužnosti suca porotnika pridržavati Ustava i zakona Republike Hrvatske i da ću dužnost suca porotnika obnašati savjesno i nepristrano.“; Čl. 120., st. 2. ZS-a.

¹⁵⁰ Pravilnik o naknadama i nagradi sudaca porotnika, Narodne novine, br. 38/2014.

¹⁵¹ Sudac porotnik koji je stalno zaposlen ima pravo na naknadu za neostvarenu plaću, a sudac porotnik koji je obrtnik odnosno samostalno obavlja drugu djelatnost ima pravo na naknadu za neostvarenu zaradu za vrijeme odsustva s rada zbog odaziva pozivu suca. (čl. 8., čl.9.)

3. 2. Sastav suda u kaznenim postupcima

Sudjelovanje sudaca porotnika u pravnom sustavu Republike Hrvatske ovisi o sastavu suda koji je nadležan u pojedinom predmetu. Zakon o kaznenom postupku¹⁵² (dalje u tekstu: ZKP) propisuje (glava II, čl. 19. st. 1.) da nadležnost u rješavanju kaznenih predmeta u RH imaju: općinski sudovi, županijski sudovi, Visoki kazneni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Visoki kazneni sud) i Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: Vrhovni sud).

Općinski sudovi imaju nadležnost za rješavanje kaznenih predmeta kod kojih je kao sankcija određena novčana kazna ili kazna zatvora do dvanaest godina, osim ako zakonom nije drukčije propisano (čl. 19. ZKP-a). Sude, u pravilu, u vijećima koja čine jedan sudac profesionalac i dva suca porotnika. Iznimka su situacije u kojima se kazneni postupak pred općinskim sudom vodi pred sucem pojedincem (profesionalcem). Prema čl. 19. b, st. 2. ZKP-a postupak se vodi pred sucem pojedincem, ako je riječ o predmetima za koje je predviđena kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna. Propisan je i određeni broj slučajeva gdje se strankama pruža alternativa od suđenja u vijeću. Postupak se tada vodi pred sucem pojedincem, ali pod uvjetom međustranačkog konsenzusa (čl. 19. b, st. 3.). To je jedino moguće u slučajevima u kojima je riječ o kaznenom djelu za koje je predviđena kazna zatvora do deset godina. Stranke se mogu usuglasiti da postupak vodi predsjednik vijeća sve do početka rasprave.

Županijski sudovi, u prvom stupnju, imaju nadležnost za kaznene postupke za kaznena djela za koja je predviđena kazna zatvora viša od dvanaest godina ili kazna dugotrajnog zatvora (21 godina zatvora i više). Nadležni su i za kaznena djela za koja im je posebnim zakonom propisana nadležnost.¹⁵³ Županijski sudovi imaju i nadležnost u drugom stupnju. Prema čl. 19. c, st. 1. t.2. županijskih sudovi odlučuju o žalbama protiv odluka općinskih sudova (prvostupanjskih odluka), ako drukčije nije određeno zakonom. Kod županijskih sudova razlikujemo mala i velika vijeća. U malim vijećima (jedan sudac profesionalac i dva suca porotnika) županijski sudovi odlučuju u prvostupanjskim postupcima, osim ako je za kazneno djelo u tom slučaju propisana kazna dugotrajnog zatvora (tada sud provodi postupak u vijeću od dva suca profesionalca i tri suca

¹⁵² Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22.

¹⁵³ ZKP čl. 19. C, st. 1. t. 1. pod A) i B); a pod C) i D) izričito navodi određena kaznena djela nad kojima se proteže nadležnost županijskih sudova.

porotnika).¹⁵⁴ Kada odlučuju o žalbama protiv odluka općinskih sudova, županijski sudovi sude u vijećima od tri suca profesionalca. Isti je sastav vijeća kada donose odluke izvan rasprave te odlučuju o drugim pitanjima, osim ako drukčije nije određeno zakonom.¹⁵⁵

Postoje i neke iznimke od pravila (*lex specialis*) o sudjelovanju sudaca porotnika. Zakon o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminaliteta¹⁵⁶ (dalje u tekstu: ZUSKOK) ne spominje suce porotnike, nego naglašava da vijeća moraju biti sastavljena od sudaca. Kao dodatni uvjet ističe „iskustvo na radu u složenijim predmetima“ iz čega se može zaključiti da ni svi suci profesionalci ne zadovoljavaju kriterije za ulaz u sastav spomenutih vijeća, pa tako i nužno suci porotnici. Može se spomenuti i Zakon o primjeni statuta međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava¹⁵⁷. Prema tom zakonu: „Vijeće županijskog suda pred kojim se provodi suđenje zbog kaznenih djela iz čl. 1. ovog Zakona čine po tri suca iz redova sudaca koji se odlikuju iskustvom na radu u najsloženijim predmetima.“ (čl. 13. st. 2.).

ZKP spominje i Visoki kazneni sud. Budući da za Visoki kazneni sud nije propisano sudjelovanje sudaca porotnika, nije potrebno o njemu ništa dodatno navoditi.

Vrhovni sud ima mjesnu nadležnost za cijeli teritorij RH. Vrhovni sud sudi u vijećima od tri suca profesionalca, osim u slučaju pravnih lijekova protiv presuda za kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora (tada odlučuje u vijećima od pet sudaca profesionalaca).¹⁵⁸

Sukladno navedenom, propisi RH omogućuju sudjelovanje sudaca porotnika kad to nije suprotno kriteriju ekonomičnosti (postupci manje vrijednosti koje rješava sudac pojedinac), ako za rješavanje pojedinog predmeta nije potrebna visoka razina pravničkog obrazovanja (postupci pred Vrhovnim sudom) ili ako nije za pojedine predmete potrebna visoka razina stručnosti, znanja i dugogodišnje iskustvo (vidi: ZUSKOK).

¹⁵⁴ ZKP čl. 19. d, st. 1.

¹⁵⁵ ZKP čl. 19. d, st. 2., st. 3.

¹⁵⁶ Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, br. 76/2009, 116/2010, 145/2010, 57/2011, 136/2012, 148/2013, 70/2017.

¹⁵⁷ Zakon o primjeni statuta međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava, Narodne novine, 175/03, 29/04, 55/11, 125/11.

¹⁵⁸ ZKP čl. 19. f, st. 2.

4. Posebnosti angloameričkog porotničkog sustava

Povijesni razvoj angloameričkog porotničkog sustava je već obrađen u prethodnim dijelovima rada. U ovom dijelu ćemo ukratko obraditi sustav porote (*jury*) u pravnom sustavu Sjedinjenih Američkih Država (dalje u tekstu: SAD), kako bismo ga mogli usporediti sa sustavom prisjedničkog sudovanja u Republici Hrvatskoj.

Važnost sudjelovanja porote u sustavu SAD-a je prenesena britanskom kolonizacijom kontinenta. Već 1641. godine, jedan engleski odvjetnik koji je već tada prebivao u gradu Massachusetts, spominje važnost porote u slučajevima dugovanja i hereze.¹⁵⁹ Na Prvom i Drugom Kontinentalnom Kongresu (*Continental Congress*) 1774. i 1775. godine, oštro su osuđena britanska negiranja prava na porotu u suđenju. Porota se smatrala jednim od simbola otpora prema britanskom kralju George-u III.¹⁶⁰ Obje strane američkih „osnivača domovine“ (*Founding Fathers*), Federalisti i Anti-Federalisti, makar se nisu slagali oko puno stvari, jedinstveni su bili u afirmaciji prava na suđenje uz porotu. To potvrđuje Alexander Hamilton¹⁶¹ u svojim pisanjima (*Federalist papers*).¹⁶² U Deklaraciji o nezavisnosti (*Declaration of Independence*) 1776. godine, jedan od njezinih autora Thomas Jefferson¹⁶³, naglašava važnost dotičnog prava u otporu britanskoj vladavini. To je bilo jedino pravo koje je bilo zajamčeno u ustavima svih američkih kolonija.¹⁶⁴

Ustav SAD-a (*Constitution of United States of America*), donesen na Ustavnoj konvenciji u gradu Philadelphia 17. rujna 1787. godine, je najstariji pisani ustav na svijetu i primjenjuje se danas u svom izvornom tekstu.¹⁶⁵ Imao je samo sedam članaka koji se nisu mijenjali, a dopunjavao se amandmanima (danas ih ima dvadeset i sedam). Prvih deset amandmana jamče ljudska prava i

¹⁵⁹ Foster, Dwight, Advantages of the Jury System, *The North American Review*, vol. 135, br. 312, 1882., str. 447.

¹⁶⁰ Landsman, Stephan; Holderman F., James, The Evolution of the Jury Trial in America, *American Bar Association, Litigation*, vol. 37, br. 1, 2010., str. 34.

¹⁶¹ Američki revolucionar, državnik i *Founding Father*.

¹⁶² „*The friends and adversaries of the plan of the convention, if they agree in nothing else, concur at least in the value they set upon the trial by jury; or if there is any difference between them it consists in this: the former regard it as a valuable safeguard to liberty, the latter represent it as the very palladium of free government.*“; Alschuler, Albert W.; Deiss, Andrew G., A Brief History of the Criminal Jury in the United States, *The University of Chicago Law Review*, vol. 61, br. 3, 1994., str. 871.

¹⁶³ Američki revolucionar, pravnik, državnik, arhitekt, političar i *Founding Father*.

¹⁶⁴ King, Nancy Jean, The American Criminal Jury, *Law and Contemporary Problems*, Duke University School of Law, vol. 62, br. 2, 1999., str. 42.

¹⁶⁵ *The Constitution of the United States and the Amendments*, https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm, pristupljeno 14. kolovoza 2022.

slobodu i imaju značenje Povelje o pravima (*Bill of Rights*).¹⁶⁶ U vezi porotnika (*jurors*), Šernhorst ističe: „Prema američkom pravu, porotnici su bitan dio pravosudnog sustava jer se u svim važnijim pravnim dokumentima ističe koliko je bitno da narod sudjeluje u suđenju kao jamac poštenog i nepristranog suđenja.“¹⁶⁷ Vrhovni sud SAD-a (*The Supreme Court of the United States*) u odluci iz 1968. godine u slučaju *Duncan v. Louisiana* ističe važnost prava na porotničko suđenje: „Oni koji su pisali naše ustave, iz povijesti i iskustva su znali da je potrebno zaštititi se od neutemeljenih kaznenih prijava pokrenutih radi uklanjanja neprijatelja i od sudaca koji previše reagiraju na glas više vlasti. Tvorci ustava težili su stvaranju neovisnog sudstva, ali su inzistirali na daljnjoj zaštiti od proizvoljnog djelovanja. Omogućavanje optuženom pravog suđenja pred porotom njegovih kolega dalo mu je neprocjenjivu zaštitu od korumpiranog ili pretjerano revnog tužitelja i od popustljivog, pristranog ili ekscentričnog suca.“¹⁶⁸

Prema Ustavu, sudjelovanje porote je obvezno u suđenju za sva kaznena djela osim u slučaju *impeachmenta*.¹⁶⁹ Taj se postupak vodi u najvišem tijelu američke federalne vlasti, Kongresu. Ostale odredbe o poroti se nalaze u V., VI. i VII. amandmanu:¹⁷⁰

V. amandman utvrđuje da nitko ne može biti pozvan na odgovornost za težak zločin ili neko drugo kazneno djelo bez optužbe velike porote, osim za kaznena djela pripadnika vojske za vrijeme rata ili javne opasnosti;¹⁷¹

¹⁶⁶ Šernhorst, Nevenka, Uloga porote u hrvatskom i američkom pravosuđu, *Pravo i porezi*, br. 9, 2017., str. 69.-70.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Preveo autor. U izvornom obliku glasi: „*Those who wrote our constitutions knew from history and experience that it was necessary to protect against unfounded criminal charges brought to eliminate enemies and against judges too responsive to the voice of higher authority. The framers of the constitutions strove to create an independent judiciary but insisted upon further protection against arbitrary action. Providing an accused with the right trial by a jury of his peers gave him an inestimable safeguard against the corrupt or overzealous prosecutor and against the compliant, biased, or eccentric judge.*“; *Duncan v. Louisiana*, <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep391/usrep391145/usrep391145.pdf>, pristupljeno 10. rujna 2022.

¹⁶⁹ Vidi više: <https://www.senate.gov/about/powers-procedures/impeachment.htm>, pristupljeno 14. kolovoza 2022.

¹⁷⁰ Šernhorst, Nevenka, *op. cit.* (bilj. 166), str. 70.

¹⁷¹ „*No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.*”

VI. amandman priznaje okrivljenima u svim kaznenim postupcima pravo na brzo i javno suđenje od nepristrane porote države (okruga) gdje je zločin počinjen;¹⁷²

VII. amandman utvrđuje obvezu suđenja pred porotom u civilnim (građanskim) stvarima, i to u parnicama u kojima je vrijednost spora veća od dvadeset dolara, a sudi se prema običajnom pravu, odnosno pravilima *common lawa*.¹⁷³

Porotu je, u pravilu sastavljena od dvanaest osoba različitog spola, rase, zanimanja i dobi, koji nisu pravnici. Trebali bi suditi nepristrano i savjesno, prema svom „osjećaju“ pravde kako bi utvrdili je li optuženik kriv ili nije.¹⁷⁴ Porotnici su prisutni na sudskim raspravama i izvođenju dokaza u slučaju za koji su pozvani. Promatraju sve činjenice i dokaze na temelju kojih se nekoga optužuje za kazneno djelo i traži kazna. Nakon svih dokaza porota samostalno vijeća i odlučuje glasovanjem. Porota ima predstavnika koji pred sucem, optuženikom i svim ostalim sudionicima suđenja objavljuje odluku porote o krivnji ili nevinosti (*guilty or not guilty*)¹⁷⁵. Sudac bez preispitivanja odluke porote izriče kaznu ili oslobađa od optužbe i obustavlja postupak.¹⁷⁶ Moguća je i situacija u kojemu porota donese odluku o oslobođenju optuženika, bez obzira na dokaze koji upućuju na njegovu krivnju (*guilty beyond reasonable doubt*). Taj se slučaj zove *jury nullification*.¹⁷⁷

Uređenje porotnog suđenja se može razlikovati u saveznm državama. Kao jedan primjer porotničkog suđenja može se navesti država New Jersey u kojoj postoje tri vrste porote.¹⁷⁸ Mala porota (*Petit Jury*), sa šest do dvanaest članova, u kaznenom postupku odlučuje o krivnji ili nevinosti. Velika porota (*Grand Jury*) odlučuje o tome ima li dovoljno dokaza za optužbu (*probable cause*). U suđenjima pred Vrhovnim sudom (*Supreme Court of New Jersey*) sudjeluje

¹⁷² “*In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defense.*”

¹⁷³ “*In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be preserved, and no fact tried by a jury, shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.*”

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ Ako porota ne može doći do potrebne većine glasova (u pravilu konsenzus), porota se raspušta, tzv. *hung jury*. Vidi više: https://en.wikipedia.org/wiki/Hung_jury, pristupljeno 15. kolovoza 2022.

¹⁷⁶ Šernhorst, Nevenka, *op. cit.* (bilj. 166), str. 70.

¹⁷⁷ Vidi više: King, Nancy Jean, *op. cit.* (bilj. 164), str. 50.-53.

¹⁷⁸ Svaka od 50 država unutar SAD-a ima vlastiti pravni sustav koji mora biti u skladu s temeljnim federalnim dokumentima (naročito Ustav SAD-a). Time su garantirana prava koja su navedena u amandmanima u vezi porote.

Velika državna porota (*State Grand Jury*), sa šesnaest do dvadeset i tri člana.¹⁷⁹ Postavljeno je šest uvjeta koji moraju biti ispunjeni da bi netko bio izabran za porotničku dužnost. Građanin mora biti: stanovnik (*resident*) županije (*county*) u kojoj je sjedište suda na koji se poziva, američki državljanin, biti fizički i mentalno sposoban (dokazuje se medicinskom dokumentacijom), neosuđivan za kaznena djela, imati navršenih osamnaest godina te znati engleski jezik.¹⁸⁰ Postoje i razlozi za opravdano neodazivanje pozivu za obavljanje porotničke dužnosti.¹⁸¹

5. Usporedba sustava porotničkog suđenja u Republici Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama

Sličnosti između sustava prisjedničkog suđenja u Hrvatskoj i porotničkog suđenja u Sjedinjenim Američkim Državama ima manje nego različitosti. Porotnici u oba sustava nisu pravници (nisu profesionalni suci) i mogu biti različite struke i spola.¹⁸² Za porotnike je određena donja granica starosti (u SAD-u *de facto* i gornja) i osigurana im je naknada troškova i nagrada, te i jedni i drugi porotnici daju porotničku prisegu.¹⁸³

Jedna od razlika je u vrstama postupaka u kojima sudjeluje porota. U RH porota sudjeluje samo u kaznenim stvarima, dok je u SAD-u prisutna u obje vrste suđenja (građanski i kazneni predmeti). Broj uvjeta koje moraju građani ispunjavati za potencijalnu porotničku dužnost su manji u Hrvatskoj, u kojoj se traži samo državljanstvo, punoljetnost i dostojnost porotničke dužnosti. Američki sustav traži već navedenih šest uvjeta. Hrvatski porotnici su ravnopravni s profesionalnim sucima u sudskom vijeću. Imaju jednako pravo glasa prilikom donošenja presude o krivnji i kazni kao i sudac. Naprotiv, u SAD-u, porota je odvojena od suca i zasebno odlučuje o krivnji ili nevinosti, dok sudac odlučuje o pravnim posljedicama ovisno o odluci porote. Vrijeme na koje se biraju porotnici se razlikuje. Porotnici u hrvatskom sustavu su birani na mandat od 4 godine, tijekom kojeg mogu biti pozvani na više suđenja te se taj mandat može i obnoviti. Američki

¹⁷⁹ *Ibid.*, str. 71.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ Zdravstvena nesposobnost, aktivni član vatrogasne službe, službe prve pomoći ili aktivni pripadnik američke vojske, starosna dob od 75 godina ili više, skrb o maloljetnom djetetu itd.

¹⁸² U RH se samo za suce porotnike suda za mladež traže porotnici pedagoške ili socijalne struke.

¹⁸³ *Ibid.*, str. 72.

porotnici su izabrani samo za jedan konkretan sudski predmet, najviše jednom u tri godine u istom okrugu. Porotnike općinskih i županijskih sudova u RH imenuje predstavničko tijelo županije, a prije imenovanja se traži mišljenje predsjednika suda. U SAD-u, porotnici se biraju pomoću biračkih popisa ili popisa poreznih obveznika i pozivaju se slučajnim odabirom.¹⁸⁴

6. Pozitivni i negativni aspekti prisjedničkog suda

Započet ćemo s pozitivnim karakteristikama. Važnost sudske vlasti je u utjecaju na pravne odnose države i građana. Jedna od glavnih funkcija sudjelovanja laika u pravosuđu je nadzor sudske vlasti, kontrola sudske arbitrarnosti te političkih i drugih utjecaja pri donošenju odluka. Sudjelovanje laika omogućava demokratski karakter sudstva, koji se vidi u ravnopravnom položaju sudaca-porotnika i profesionalnih sudaca pri donošenju odluke i činjenici da suci-porotnici imaju većinu u sudskom vijeću naspram sudaca profesionalaca.¹⁸⁵

Suci-porotnici nisu kao suci profesionalci opterećeni „rutinom“, odnosno nisu u situaciji da rješavaju predmete „automatizmom“. Njihovo sudjelovanje u pravosuđu nije toliko dugotrajno (bez obzira na mandat od četiri godine) kao sudaca profesionalaca koji se sličnim slučajevima bave cijelu svoju karijeru. S obzirom na to da mogu biti raznih zanimanja, mogu pomoći sucima profesionalcima ponuditi drugačije ideje i novu perspektivu. Time se sprječava formalizam i „šablonerstvo“ sudaca profesionalaca.¹⁸⁶ Nameće se i dužnost sucima profesionalcima da vode raspravu pregledno i jasno kako bi se zadovoljile potrebe sudaca-porotnika. Raspravni materijal treba biti iznesen pregledno i jasno te sudac koji vodi raspravu treba uklanjati sve što je nepotrebno, kako bi suci-porotnici lakše vidjeli u čemu je bit stvari.¹⁸⁷

Alexis de Tocqueville, promatrajući demokraciju u SAD-u, naglašava da porotnička dužnost omogućava obrazovanje građana o samoupravi i vladavini zakona.¹⁸⁸ Isto se može i navesti kao

¹⁸⁴ *Ibid.*, str. 73.

¹⁸⁵ Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 50), str. 153.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ *Ibid.*, str. 154.

¹⁸⁸ Alexis de Tocqueville, francuski diplomat, politički filozof i povjesničar, (1805.-1859.), *Democracy in America*, 1835.

prednost prisjedničkog suđenja. Nevenka Šernhorst naglašava koristi porotnog suđenja: „(...) sudjelovanje građana u suđenju čini sudbenu vlast demokratskom, humanizira primjenu prava, osobito kaznenog, jača neovisno, nepristrano i pošteno suđenje te općenito pridonosi povjerenju javnosti u sudbene institucije i sudsku pravdu, a građane uči poštovanju zakona i vladavini prava.“.¹⁸⁹

Jedan od negativnih aspekata porotničkog suđenja je pravno neznanje koje se ne može dovoljno izoštriti kroz kratki mandat od četiri godine. Nepoznavanje prava dovodi porotnike u neravnopravan položaj prema sucima porotnicama i potencijalno pod njihov „utjecaj“.¹⁹⁰ Problem postoji i kod načina izbora porotnika, koje biraju regionalna predstavnička tijela i Hrvatski sabor. Time se izlažu potencijalnom političkom pritisku ili utjecaju.¹⁹¹ Iako suci porotnici svojevolumno prihvaćaju porotničku dužnost i shvaćaju važnost i ozbiljnost te dužnosti, vjerojatno postoje i iznimke. Neki ljudi možda prihvaćaju tu dužnost zbog utjecaja i financijskog prihoda, a ne radi poboljšanja društva ili nadzora nad sucima profesionalcima. Većina koju suci-porotnici imaju u vijeću, makar služila u poboljšanju demokratičnosti sudstva, može biti i negativna karakteristika. Suci profesionalci mogu tako biti nadglasani i prisiljeni donijeti odluku koja nije „ispravna“.¹⁹²

7. Zaključak

U ovome radu je ukratko opisana povijest nastanka instituta prisjedničkog suđenja. Predstavljene su neki raniji pojavni oblici sudjelovanja laika u suđenju i njihov utjecaj na kasniji razvoj prisjedništva. Nakon povijesnog razvoja, opisan je trenutni sustav prisjedničkog suđenja u Republici Hrvatskoj. Kao alternativa prisjedničkom suđenju, predstavljen je i sustav porotničkog suda, prisutan ponajprije u državama s angloameričkim (*common law*) sustavima. Izvršena je usporedba između prisjedničkog i porotničkog suda, te su naglašene njihove prednosti i nedostaci.

Opisani institut prisjedničkog suda ima svoje pozitivne i negativne strane. Važnost instituta se vidi u činjenici da je prihvaćen u većini europskih zemalja. Bez obzira na važnost

¹⁸⁹ Šernhorst, Nevenka, *op. cit.* (bilj. 166), str. 72.

¹⁹⁰ Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 149.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² Bayer, Vladimir, *op. cit.* (bilj. 50), str. 153.

„demokratičnosti“ u suđenju, institut čini se gubi na važnosti. Ljudi uglavnom ne prepoznaju značenje pojma „prisjednički sud“. Većina je mišljenja da laici sudjeluju u suđenju na način prikazan u američkim filmovima i serijama. Možda je potrebna promjena trenutnog naziva u pozitivnopravnim propisima RH, tj. da je potreban naziv koji bi napravio jasniju razliku između „sudaca porotnika“ i „porotnika“. Također, jedna od mogućih promjena pri izboru sudaca, mogla bi biti i znanstveno-profesionalna raznolikost, čime bi se sudstvo bolje prilagodilo budućnosti.¹⁹³ Vrlo je vjerojatno da će se institut sudjelovanja nepravnikâ održati u pravu i sudstvu, pod uvjetom kontinuiranog prilagođavanja novim izazovima.

¹⁹³ “(...) izvanpravno poznavanje pravila određene struke omogućilo mješovitom sudskom vijeću kvalitetnije rješavanje specijalističkih činjeničnih pitanja.”; Krapac, Davor, *op. cit.* (bilj. 1), str. 149.

Popis literature:

Knjige i članci:

1. Alschuler, Albert W.; Deiss, Andrew G., A Brief History of the Criminal Jury in the United States, *The University of Chicago Law Review*, vol. 61, br. 3, 1994., str. 867-928.
2. Bayer, Vladimir, *Problem sudjelovanja nepravnik u savremenom kaznenom sudovanju*, Zagreb, 1940., str. 1-40.
3. Bayer, Vladimir, Suci porotnici, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 5, br. 3-4, 1955., str. 143-154.
4. Blagojević, A., Radonić, B., O Ustavu Kraljevine Jugoslavije iz 1931., *Pravni vjesnik*, vol. 28, br. 1, 2012., str. 123-143.
5. Čulinović, F., Porota u Jugoslaviji, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 4, br. 1-2, 1954., str. 49-50.
6. Donovan, James M., *Juries and the Transformation of Criminal Justice in France in the Nineteenth & Twentieth Centuries*, The University of North Carolina Press, 2010., str. 28.
7. Foster, Dwight, Advantages of the Jury System, *The North American Review*, vol. 135, br. 312, 1882., str. 447-460.
8. Hardt, Antonio, Suci porotnici u hrvatskom kaznenom postupku te komparacija angloameričkog porotničkog sustava i sustava prisjedničkog suda, *Paragraf*, Pravni fakultet u Osijeku, god. 2, br. 1, 2018., str. 37-71.
9. Heka, Laszlo, Prisega kao dokazno sredstvo u Vinodolskom zakonu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 41, br. 2, 2020., str. 547-553.
10. Kamhi Samuel; Čalija, Branko, Sistem porote u našoj zemlji i problemi vezani za učešće građana u vršenju pravosuđa, „*Svjetlost*“, Sarajevo, 1974., str. 13-22.
11. King, Nancy Jean, The American Criminal Jury, *Law and Contemporary Problems*, Duke University School of Law, vol. 62, br. 2., 1999., str. 41-67.

12. Krapac, Davor, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: institucije, VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, 2020., str. 146-147.
13. Kurtović, Šefko, *Opća povijest prava i države, I. Knjiga, Stari i srednji vijek*, Zagreb, 2005., str. 16., str. 152., str. 239-240.
14. Landsman, Stephan; Holderman F., James, *The Evolution of the Jury Trial in America*, American Bar Association, *Litigation*, vol. 37, br. 1, 2010., str. 32-37.
15. Ljubanović, Vladimir, *Sudjelovanje građana u suvremenom jugoslavenskom krivičnom suđenju*, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet u Zagrebu, 1983., str. 34-61.
16. Ljubanović, Vladimir, *Za ili protiv uvođenja sudjelovanja građana u krivičnom suđenju u obliku klasične porote*, *Pravni vjesnik*, vol. 1, br. 1, 1985., str. 60.
17. Pastović, Dunja, *Sloboda tiska i porotna sudbenost u Istri 1848./1849.*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka*, vol. 36, br. 2., 2015., str. 725-758.
18. Struić, Gordan, *Pravno uređenje kvalifikacija za participaciju građana laika u suđenju u Hrvatskoj od 1848. do 2018.*, *Pravni vjesnik*, god. 35, br. 3-4, 2019., str. 105-141.
19. Šernhorst, Nevenka, *Uloga porote u hrvatskom i američkom pravosuđu*, *Pravo i porezi*, br. 9, 2017., str. 68-72.
20. Thaman, S.C., *Suđenje pred novom ruskom kaznenom porotom i nulifikacija kaznenog zakona u njezinu pravorijeku: pouke za porotom inspiriranu reformu u Euroaziji i šire*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 15., br. 1., 2008., str. 983.
21. Thaman, S.C., *Novi europski porotni sustavi: slučaj Španjolske i Rusije*, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 7, br. 2, 2000., str. 979-1005.

Izvori prava:

1. Osnovni zakon o sudovima opće nadležnosti, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 7/1965.
2. Pravilnik o naknadama i nagradi sudaca porotnika, Narodne novine, br. 38/2014.

3. *The Constitution of the United States and the Amendments*, https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm, pristupljeno 14. kolovoza 2022.
4. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Odluka o proglašenju ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Beograd, str. 74 - 94, br. 10., godina II, 1. veljače 1946.
5. Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Vidovdanski Ustav), Ustavotvorna skupština Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Beograd, 28. lipanj 1921. godine.
6. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
7. Ustav Savezne Federativne Republike Jugoslavije, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 14/1963.
8. Ustav Savezne Federativne Republike Jugoslavije, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, br. 9/1974.
9. Ustav Savezne Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 15/1963.
10. Ustav Savezne Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 8/1974.
11. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Narodne novine, br. 155/2002, 47/2010, 80/2010, 93/2011.
12. Zakon o biračkim spiskovima, Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 59/1945.
13. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22.
14. Zakon o primjeni statuta međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava, Narodne novine, 175/03, 29/04, 55/11, 125/11.
15. Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine, br. 82/2008, 69/2017.
16. Zakon o redovnim sudovima, Narodne novine, br. 5/1977.
17. Zakon o sudovima, Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, br. 30/1954.

18. Zakon o sudovima, Narodne novine, 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22.

19. Zakon o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, br. 76/2009, 116/2010, 145/2010, 57/2011, 136/2012, 148/2013, 70/2017.

20. Zakon o uređenju narodnih sudova, Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 67/1945.

Mrežni izvori:

1. Atentat na Stjepana Radića, <https://povijest.hr/nadanasnjidan/atentat-na-stjepana-radica-1928/>, pristupljeno 13. kolovoza 2022. godine.

2. Bitka kod Hastingsa, https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Hastings, pristupljeno 22. rujna 2022.

3. Božji sud ili *ordalije*, <https://proleksis.lzmk.hr/13324/>, pristupljeno 12. kolovoza 2022.

4. *Duncan v. Louisiana*, <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep391/usrep391145/usrep391145.pdf>, pristupljeno 10. rujna 2022.

5. *Hung jury*: https://en.wikipedia.org/wiki/Hung_jury, pristupljeno 15. kolovoza 2022.

6. *Impeachment*: <https://www.senate.gov/about/powers-procedures/impeachment.htm>, pristupljeno 14. kolovoza 2022.

7. *Jury nullification*: <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/what-jury-nullification.html>, pristupljeno 14. kolovoza 2022.

